

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Clara Et Praeclara Methodus Parandæ Eloquentiæ,
Secundùm Doctrinam & Præcepta Cypriani Soarii è
Societate Jesu, Ad Captum Et Praxim Faciliorem
Accommodata**

Worpitz, Georg

Coloniæ Agrippinæ, 1700

Caput 7. De Verbis novis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68908](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68908)

CAPUT VII.

De Verbis novis.

Ut novitate rerum in vestitu, cibo, aliisque delectantur homines levissimi, sic & verborum. Ita Dionysius Tyrannus non contentus communi vocabulo, virginem, expectativam; columnam, validipotentem dicebat, quod hæc valida perduret, illa virum expectet. Murium verè Latibula, mysteria appellabat. Nec sanioris iudicii Alexarchus, qui inter alia verborum genimina, gallum manicinem vocabat, quod manè caneret. Irepsit hæc licentia in nostram quoque ætatem, quâ sinè numero propè infelix verborum lolum succrevit: ut sunt, bibale, gratiale, honorarium, posta, arrestum indicere, voifare, stultizare, gallizare, caluppare, compagna, regimen pro legione, sacristia, sacellanus, capacium, capucinus, calepodia, quadratus, altista, trombonista, componista, brazeta, fagotum, viola gamba, tocca, nonna pro moniali, robota, taxa &c. ut taceam, quæ apud Philosophos, Medicos, Juristas, Theologos quotidiana sunt, entia & entitates, quidditates & formalitates, replica, triplica, quæ passim excusat necessitas, & locutionis proprietas. Cæterum hæc Oratori remis, velisque sunt fugienda, ut pote cui loquendum cum Tullio, & alijs Romanæ linguæ cultoribus,

bus, de quibus Masen. in Palæst. Styli l. i. c. 6.
 Quia tamen progressu temporis res novæ
 inventæ sunt, quarum noticiam cum lingua
 latinæ Principes non habuerint, ut nomina
 inderent, acceptanda sunt nova nomina ut
 typographia, tabacum, cerevisia, czoculata,
 lyripipium, bombardæ, sclopus &c. idque in
 rebus sacris, quàm maximè ut: incarnatio,
 passio, assumptio, Trinitas, baptismus, missa,
 offertorium, Papa &c. Nam & Romanorum
 florente linguâ, nova aliqua efficta sunt, &
 si iidem hoc, vixissent tempore, alia additari
 fuissent. Vide P. Masen. in Palæst. Styli l. i. c.
 10. §. 5. ex P. Edm. Campiano. Tempore Ci-
 ceronis, novæ voces erant *favor* & *urbanus*,
declamare primus dixit Cicerò, *obsequium*
 Terentius. *materia* non adedò usitatum ætate
 Tullii, uti nec *materiatus*: *piissimum* autem
 prorsus inauditum. Fabricæ, musicæ, agricul-
 turæ nomina, à suis inventoribus inchoata,
 Messala primus dixit reatum, Augustus mu-
 netarium. Armilustrium pro diribitorio, sicut
 & armistitium jam recepta videntur. Potest
 tamen evitari omnis in fingendis novis ne-
 cessitas, si circumlocutione seu periphrasi ut-
 tamur: ut si Calvinistam, aut Lutheranum vo-
 ces, Calvinii aut Lutheri sobolem, aut asse-
 clam. Capucinum S. Francisci è tertio ordine
 sectatorem. Papam, Christi in terris Vicari-
 um, aut summum divinorum Præsulem. Va-
 isare, in tertia persona, aut plurali numero
 honoris causâ aliquè compellare &c. Quod
 si tamen vulgari nomine re explicare libeat,

Idipsum addi potest ad præmuniendas Audi-
toris aures, v.g. Religiosi, quos vulgus de ca-
pucio nominat. Clericus, quem à sacelli vel
Capellæ ministerio vulgus indigitat. Ut cum
Philosophis loquar essentiam, ut à Jurisperi-
torum formulis non recedam, intabulatum
est, protocollatum est, dicam Græcè, quò me-
lius dicam, anthropophagi, antipodes, &c.
*Porro si nova fingenda sunt, fieri id potest uno esse
quatuor modis.*

*Primus est ad similitudinem vocabuli jam
recepti, sicut natum est syllaturit, id est, syl-
lam desiderat, ad similitudinem cænaturit;
sic nupturio, empturio, equizo ad similitudi-
nem agazo, galizo ad similitudinem patrizo.
Sic sessito ad similitudinem mussito &c. ad si-
militudinem virescere, natum est crassescere,
ditescere, ad similitudinem laureatus, num-
matus, barbatus, pileatus, ocreatus, larvatus,
personatus; correspondentia ad similitudi-
nem audientia, quod habet Cicero,*

*Secundus est ad imitationem, quando sci-
licet vox nova formatur non ad similitudi-
nem alterius vocis (hoc enim habet primus
modus) sed ipsius rei, quam significat; unde
huc spectant metaphoræ, quæ necessitatis
causâ fiunt, sic vestis sacerdotalis dicitur al-
ba, iris, arcus cœlestis, instrumentum musi-
cum, tuba marina, tormentum, fistula ænea,
propter similitudinem unius rei cum alte-
ra, sic aurum streperum, cœlestis color, &c.
Quanquam hæc vocabula non tam nova,
sunt, quàm potius res ipsa, unde solam aliam
significationem ad priorem acceperunt.*

Potissimum igitur ad hunc modum referuntur onomatopæiæ, id est, voces quæ de novo finguntur ad similitudinem soni, quem res habet, ut sunt bombardæ, bombus, coaxare, boare, sibilus, de quibus in onomatopæia pluribus.

Tertius modus fit inflexione, id est, derivatione unius vocis ab altera usitata v.g. Deus trinus, in personis, à voce tres, Trinitas, à voce trinus. Incarnatus à carne; Dominica, à Domino; Quadragesima à quadraginta; quadratus à quatuor; Nativitas à natus; passio à pati; humerale ab humero, manipulus à manu &c.

Quartus modus est ad iunctionem. Id est, compositione, quando scilicet duo usitata vocabula conjunguntur, & componuntur in unum, ut pyrobolus, multiloquium, cerevisia, podagra, chiragra, typographus, tergiversari, collipendium, saxifragium, lucifuga, florilegus, duellum, funambulo, masculipula, paniperda, ceroplasta, iconoplasta, Leopoli, Neapolis. Sic incurvi cervicium pecus est apud Lucianum, sed durius effictum: quod oratori non permittitur, nè aures offendat. Quod si tamen rem se melius expressurum existimet, præmoneat auditorem, asperitatemque molliat peritâ veniâ. Poëticis tamen abstinendum, ut sunt mare velivolum, navigerum, terrificum, fluctivagum, multijugum, bellipotens. &c.